

Tegevusaruanne käsunduslepingu nr 100 täitmise kohta.

Vastavalt EV Põllumajandusministeeriumi ja Eestimaa Talupidajate Keskliidu vahel sõlmitud käsunduslepingule nr. 100 kohustus ETKL arendama põllumajanduslikku ühistegevust, kogudes ja edastades sektorisse teavet ühistegevuse, lühikeste tarneahelate, turunduse ja ühistute arendamise kohta.

Käsundi täitmisega seotud tegevustega on 2013. aastal olnud seotud ETKLi juhatuse esimehe Kalle Hamburgi ja teiste juhatuse liikmete tegevused ning peadirektor Kaul Nurme ja ETKLi nõunike töö. Tähtsaimaks talupidajate ühistegevust ja lühikesi tarneahelaid edendavaks tegevuseks on keskliidu tihe koostöö ETKLi liikmesorganisatsioonidega, kohtumised juhatuste tasemel ja osalemine üldkoosolekute ja teiste nõupidamiste töös nii nõuandja kui arvamuse küsijana. Ühistegevuse, lühikeste tarneahelate ja otseturustuse alast teavet koguti erinevatest allikatest pidevalt ja edastati jooksvalt liikmetele e-kirjade ja viidetena, samuti ETKLi info- ja nõuandelehe „Eesti Talu“ ja kodulehede taluliit.ee (etkl.ee) ja pük.ee kaudu. Käsundi fookuses olevaid teemasid on aasta jooksul korduvalt käsitletud ETKLi juhtide ja töötajate intervjuudes ja arvamuskirjades muuhulgas Maalehes, Postimehes, Eesti Televisioonis, Vikerraadios, raadio Kulus ja kohaliku levikuga väljaannetes. ETKLi juhid on osalenud pea kõigil 2013. aastal Eestis toimunud konverentsidel jms. üritustel, kus kõnealuseid teemasid on käsitletud. Lisaks on ETKLi peadirektor Kaul Nurm kogunud ühistegevuse ja lühikeste tarneahelate alast teavet Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee liikmena ja nõunik Leho Verk COPA-COGECA maaelu arengu alalise töörühma ja Euroopa Komisjoni põllumajanduse- ja maaelu arengu peadirektoraadi maaelu arengu nõuandva koja liikmena. ETKLi juhatuse esimees Kalle Hamburg osales Eesti delegatsiooni koosseisus visiidil Gruusiasse, mille käigus jagas ühistegevuse alaseid kogemusi ja teavet Gruusia põllumeestele.

ETKLi liikmete hulgas on lisaks maakondlikele taluliitudele ja tegevusalapõhistelet mittetulundusühingutele ka mitu põllumajandustootjaid ühendavat tulundusühistut. Kogu 2013. aasta on ETKL nõustanud ja abistanud turundustegevuses TÜ Eesti Mahe. Üle kümne aastat tegutsenud Eesti Mahe kuulub Eesti suuremate ja tuntumate tulundusühistute hulka ning tegeleb liikmete toodetud mahetoodangu turustamisega. Suurimad projektid on mahepiima (toorpiima) automaadid supermarketites ja maheliha (veise- ja lambaliha) tootmine ja turustamine, milleks TÜ Eesti Mahe omab enamussosalust Märjamaa Lihatööstuses. Toorpiima automaadid paigutati suurematesse supermarketitesse Tallinnas ja Harjumaal, Tartus, Viljandis ja Rakveres 2012. aastal. Vaatamata ostjate suurele huvile projekti käivitusperioodil (millele aitas kaasa turuarendustoetuse kaasabil rahastatud meediakampaania) on päevased toorpiima müügi kogused mitmetes automaatides langenud tasemele, mis ei taga projekti jätkusuutlikkust. ETKL on toetanud Eesti Mahedat nõustamise, koolituse ja otse müügiedendusega.

Korduvalt ja erinevate osalejatega on peetud arutelusid võimalustest TÜ Eesti Mahe tänase keeruka majandusseisu parandamisest, samuti ühistu organisatsiooni võimalikust reorganiseerimisest ja põhikirja muutmisest, mis teeks muutunud tingimustes ettevõtte majandamise ladusamaks ja tõhusamaks. Arutelude tulemused on tulundusühistu liikmetele edastatud ja otsused tehakse liikmete üldkoosolekul lähiajal. Muude abistavate tegevuste hulgas viis ETKL 2013. aasta sügisel läbi müügiedenduskampaania ja tarbijaküsitluse Tallinnas ja Harjumaal asuvates supermarketites, kuhu on paigaldatud toorpiima automaadid. Kampaania jooksul juhiti tähelepanu mahepiima omadustele, tutvustati ostjatele piimaautomaadi tööd, pakuti mahepiima degusteerimiseks. Samal ajal küsitleti tarbijaid, et saada parem ülevaade nende eelistustest ja põhjustest, mis läbimüügid on kohati oodatust tagasihoidlikumad ka suure küllastajate arvuga supermarketites.

Kampaania üritused toimusid:

21.oktoober	Mustakivi Selver	kell
22.oktoober	Kakumäe Selver	kell
23.oktoober	Tondi Selver	kell
24.oktoober	Kadaka	Selver
29.oktoober	Laagri	Maksimarket
30.oktoober	Ülemiste	Rimis
31.oktoober	Lasnamäe	Maksimarket
02.november	Järve	Selver
04.november	Keila	Selver

Tarbijate küsitlemise ja kaupluste personali usutlemise käigus tehti järgmised tähelepanekud ja märkused:

- Piimaautomaatide kujundamisel kasutatud kleepkile on kohati lahti tulnud/tulemas, ning koorudes muudab see automaadi ebaesteetiliseks.
- Automaatide töökorras olek vajab pidevat jälgimist, rikkis automaat peletab ostjad eemale ja nad ei pruugi edaspidi enam mahepiima osta
- Pudeli materjal on liialt pehme, täidetud pudelit kätte võttes vajutatakse pudelile lohk sisse ja piim “jookseb üle serva”, määrides pudeli ja etiketi.
- Automaadi klaaspindade puhastamiseks tuleks kasutada spetsiaalset puhastusvahendit, mis hoiaks ekraani pritsmetest puhtana.
- Automaadid ei ole mitte kõigis kauplustes paigutatud nii, et nad oleksid kergesti märgatavad, õige paigutus oleks paralleelselt piimaletiga ja selle vahetus läheduses (soovitavalt n.ö. “samas reas” või otse selle vastas, “peegelpildis”)
- Tagasihoidlik disain ei püüa piisavalt pilku. Tehti ettepanek kujundada automaat ringi nii, et alumises osa oleks kujutatud lopsakat rohumaad koos kõige juurdekuuluvaga ja ülevalpool lehma või lehma. Alternatiivina pakuti ka must-valget kujundust (“nagu suur lehm”). Mõlemad lahendused oleksid kindlasti pilkupüüdvamad kui tänane.
- Kõige kehvema paigutusega automaatide juures tuleks pikema perioodi jooksul korduvalt degusteerimisi korraldada ja automaadi kasutamist õpetada. Kaaluda tasuks ka sobivalt kujundatud lapsesõbralike meenete jagamist jt. sobivaid võtteid.

- Soovitada võiks ka konkursi korraldamist (automaadil kujutatud) mahelehmale nime leidmiseks. Võitjale tuleks leida sobilik auhind.
- Parandada koostööd teadlastega, kes võiksid anda avalikkusele rohkem teavet erinevalt töödeldud/töötlemata piima kasulikest omadustest ja erinevustest. Praegu on küll artikleid, mis räägivad pastöriseerimata piima tarvitamisega seotud ohtudest, kuid tema eelistest ja piima tarbimise üldisest vajadusest on informatsiooni vähe.
- Müügiarenduseks tuleb valida sobivad ajad, mis on igas kaupluses erinevad. Selleks parandada suhtlust kaupluste personaliga. Näiteks Laagri Maksimarketis parimad ajad on reede ja laupäev, kuna kauplus asub linnast väljuval suunal ja Lasnamäe Maksimarketis külastajate arv on otseses sõltuvuses kõrvalasuva Bauhofi kampaaniatega, seega tasub seal ajastada oma degusteerimised jms. samale ajale.
- Mitte kõigis kauplustes, kus võiks olla hea läbimüük, ei ole täna automaate, näiteks pole seni leitud automaadile kohta Pirita Selveris ja Saku Selveris.
- Otsesteks konkurentideks tuleb pidada mikrotootjaid, kes Harjumaal ja Tartu ümbruses lehmi peavad ja lahtist piima otse klientideni toimetavad.
- Mahepiim on saanud hulga püsitarbijaid, maitse ja säilivusega ollakse rahul.
- Ka hind tundub olevat sobilik, keegi ei eelda kilepiimaga hinnas konkureerimist.
- Kui joogipiimana kardab osa tarbijaist pastöriseerimata piima juua, siis seda enam tuleks kutsuda üles kasutama mahepiima putrude, pannkookide jne. valmistamisel.

Käsundi täitmise raames valmistati ette TÜ Lõuna-Eesti Toiduvõrgustik tunnustamiseks tootjarühmana. Lõuna-Eesti Toiduvõrgustik on väiketootjate, Lõuna-Eesti mahetalude ühistu. Tootjarühmana tunnustamise eesmärgiks on partnerite leidmine oma toodangu turustamiseks ning ühised investeeringud liikmete toodangu hoiustamiseks, transpordiks ja turustamiseks. Tunnustatud tootjarühmadel on võimalus taotleda ühistu arendamiseks toetust Maaelu arengukava 2017-2013 meetme 1.9 „Tootjarühmade loomine ja arendamine“ vahenditest ning tunnustatud tootjarühmadel on eeliseid maaelu arengukava teatud meetmetest oma toetuste taotlemisel. Tootjarühmana tunnustamise ettevalmistamiseks kohtuti ühistu juhtidega, analüüsiti Lõuna-Eesti Toiduvõrgustiku organisatsiooni ja majandustegevuse hetkeseisu, kaardistati kitsaskohad ja arenguvõimalused. Lepiti kokku tegevuskavas ja tööjaotuses ning asuti seda ka ellu viima. Koostati tegevuskava, mis hõlmas nii tootjarühmana tunnustamist kui hilisemat tegevust ühistu arendamisel, seal hulgas „Tootjarühma loomise ja arendamise“ toetuse taotlemist 2013. aasta sügisel toimuvast taotlusvoorst. Kuna loetletud tegevused toimusid 2013. aasta alguses ajal, mil 2012. aasta raamatupidamise aastaaruannet ei olnud veel koostatud, ei olnud teada, et TÜ Lõuna-Eesti Toiduvõrgustik müügitulu liikmete toodetud põllumajandustoote ja selle töötlemisel saadud toote turustamisest jäi taotluse esitamise aastale vahetult eelnenud majandusaastal (2012) väiksemaks, kui põllumajandusministri määrusega kehtestatud tootjarühmana tunnustamise taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord sätestab (min 32 000€). Seega ei vastanud tulundusühistu Lõuna-Eesti Toiduvõrgustik tootjarühmale esitatavatele formaalsetele nõuetele ja ei olnud võimalik 2013. aastal taotleda ametlikku tunnustamist tootjarühmana.

Lepiti kokku, et koostöö jätkub ja kui ühistu vastab esitatavatele tingimustele, jätkatakse ka tunnustamise taotlemist.

ETKL pakkus 2013. aasta jooksul algtaseme nõustamist erinevatele täna mitteformaalsetele tootjate rühmadele, kes kaaluvad koondumist ühistuteks. ETKLil on valmisolek pakkuda erineva suuruse ja profiiliga põllumajandustootjate gruppidele nõustamist ühistegevuse põhimõtetest, ühistulise ettevõtluse erisustest võrreldes teiste, Eestis levinumate äriühingute vormidega, seadusandlikest aktidest, mis Eesti Vabariigis ühistulist tegevust reguleerivad, aga ka tootjarühmade tunnustamisest Eesti Maaelu arengukava mõistes ning võimalustest, mida ühistute arendamiseks pakub Maaelu arengukava 2007-2013. Kuna ETKL on olnud aktiivne osaline uue, 2014-2020 maaelu arengukava koostamisel, on ETKLil olnud võimalus anda sellistele rühmadele pidevalt ajakohast informatsiooni ka maaelu arengukava koostamise käigust ja meetmetest, mis tulevasel perioodil ühistegevuse soodustamiseks ja toetuseks planeeritakse. Selliste ühistuks kujunemise protsesside puhul tuleb väga oluliseks pidada ühistu tulevaste liikmete teadlikkust ühistegevuse olemusest ja põhimõtetest ning head informeeritust võimalustest, mida ühistegevus pakub, liikmete vastutusest, õigustest ja kohustustest. Rajades ühistute liikmete omavahelised suhted algusest peale selgele, läbinähtavale ja iga liikme teadlikel valikutel põhinevale alusele, on ühise ettevõtte väljavaated turul hakkama saada head. Kogemused nii Eesti, kui teiste riikide ühistegevusest kinnitavad, et nendes ühistutes, kus ühistu liikmed on saanud piisavalt ja regulaarselt ühistegevuse alast ja muud koolitust, on pikaajalisemad ja edukamad ning märkimisväärselt vastupidavamad erinevates kriisides, kui teised, mille liikmed pole piisavat koolitust saanud. ETKL propageerib pidevalt põllumajandustootjate, eriti väiketootjate ja eriti niisektorites, koondumist ühistutesse ning pakub abi selliste algtaseme koolituste läbiviimisel. 2013. aasta jooksul oli ETKL kontaktis mitme erineva tootjate rühmaga, kes kaaluvad koondumist ühistuteks. Heaks näiteks on peamiselt Pärnumaa Talupidajate Liidu liikmeid ühendav rühm teraviljakasvatajaid, kes kaaluvad võimalust moodustada ühistu vilja ühiseks kuivatamiseks, ladustamiseks ja turustamiseks. Kindlasti on neile heaks eeskujuks Eesti tuntuimate ühistute hulka kuuluv KEVILI, millel on rohkem kui sada liiget, mis on tänu oma liikmete toodetud viljakoguste koondamise muutunud ekspordivõimeliseks ning mille liikmed on teinud suure ühisinvesteeringu Roodeväljal asuvasse 50 000 tonni mahutavasse teraviljakompleksi. Teisalt on tõsiasi, et nagu viitab KEVILI nime algupärangi (KEVILI=Kesk-Eesti vili), asuvad sellesse ühistusse kuuluvad ettevõtted pigem Kesk-Eestis, enim Lääne-Virumaal, Tartumaal ja Viljandimaal. Nende viljaterminal asub Lääne-Virumaal ja ka väljavedu toimub Kunda sadamast, mis Pärnumaa tootjate jaoks, kellest mitmed on varem tõepoolest ka KEVILI liikmete hulgas olnud, jäävad geograafiliselt liiga kaugele. Pärnumaa tootjate jaoks oleks logistiliselt sobivaim sadam väljaveoks Pärnu sadam. Oma kaubakoguste koondamine Pärnusse või Pärnu lähedale looks selle maakonna tootjatele võimaluse eksportida oma toodangut märksa kuluefektiivsemalt. Lisaks Pärnumaa teraviljakasvatajatele võiksid loodavasse ühistusse kuuluda ka naabermaakondade (Läänemaa, Viljandimaa ja Raplamaa) tootjad, kuid tuumik peab kindlasti kujunema Pärnumaa Talupidajate Liidu liikmete baasil. Kokku on lepitud, et järgmine kokkusaamine toimub jaanuaris 2014 ja projektiga liigutakse edasi tempos, mis võimaldab kõik detailid üksikasjalikult läbi arutada ja kaasata uusi osalisi.

Veidi teisest sektorist pärit näiteks on rühm küüslaugukasvatajaid Tartumaalt, Valgamaalt ja Viljandimaalt, kes kaaluvad ühistu moodustamist oma toodangu turustamiseks suurtes kaubanduskettides ja miks mitte ka ekspordiks. Küüslaugu kasvupind on Eestis viimastel aastatel mõnevõrra kasvanud. Vahepealsest langustrendist on üle saadud ja paaril viimasel aastal ulatub põllumajandustootjate ja kodumajapidamiste kasvatatava küüslaugu kasvupind kokku taas ligikaudu 100 hektarini. Veidigi suuremaid tootjaid, kelle kasvupinda mõõdetakse hektarites, on Eestis täna vaid üksikuid. Keskmise saagikus on madal ja nii toodetakse Eestis Statistikaameti andmetel keskmiselt vaid umbes 150 tonni küüslauku aastas ja sellestki on osa oma tarbeks kasvatud. Kuna küüslaugu kogutarbimine on kuni 2000 tonni aastas ja jaekaubanduses domineerib praegu peamiselt Hiina, aga mõningal määral ka Hispaania, Egiptuse ja muud päritolu imporditud küüslauk, siis võib öelda, et import ületab kohaliku tootmist vähemalt kümme korda ja potentsiaali kohalikul küüslaugutootmisel kindlasti on. Peamiselt on takistavateks asjaoludeks küüslaugu kasvatamise ja müügiks ettevalmistamise tööjõumahukus ning üksiktootjate väga väikesed kogused, mis ei ole kaubanduskettidele, kus enamik Eesti kodutarbijaist oma sisseostud teeb, piisavalt atraktiivsed ja isegi kui leping sõlmitakse, siis dikteerib suurem osapool (jaekaubandus) väiksemale kõik tingimused. Lisaks väikestele kogustele häirivad jaekaubandust kõikuv kvaliteet ja kohaliku toodangu sesoonsus – peaaegu kogu kohalik küüslauk on kasvuaasta lõpuks läbi müüdud. Seda omakorda tingivad lisaks väikestele kogustele kehvad hoiutingimused. Katsed on näidanud, et optimaalsetel tingimustel on kohaliku küüslaugu võimalik säilitada ja turustada kuni järgmise aasta kevadeni, kuid sobivat hoidlat pole üksikul kasvatajal reeglina võimalik ehitada kõrge maksumuse tõttu. Sellest olukorrast on kergesti nähtavaks väljapääsuks küüslaugukasvatajate ühistu loomine, mis koondaks kokku väiksemate tootjate kogused, ühtlustaks stabiilse kvaliteedi tagamiseks sordimaterjali ja tehnoloogia ning muutuks jaekettidele atraktiivseks partneriks. Ühistu annaks sel viisil oma liikmeteks olevatele tootjatele kindlustunde toodangu turustamise osas, mis võimaldaks omakorda suurendada kasvupindu, tõsta efektiivsust ja investeerida optimaaltingimustega hoidlasse, et tagada jaekaubandusele vajalikud kogused palju pikema perioodi jooksul, kui see täna võimalik on. Väiksem ring aktiivseid tootjaid on sellise küüslaugukasvatajate ühistu loomist korduvalt arutanud ja ETKL on olnud algusest peale toetavaks osapooleks selles protsessis. Tulevase ühistu tuumik on ETKLi initsiatiivil kohtunud ka teiste, juba tegutsevate ühistute juhatustega, et saada „esimesest käest“ informatsiooni ja hinnanguid, kuidas ühistu loomine ja selle kaudu turustamine on aidanud tõsta liikmete tootmise efektiivsust, kasvatanud käivet ja tõstnud kasumlikkust. Tegevused küüslaugutootjate ühistu loomiseks jätkuvad plaanipäraselt ja tõenäosus, et suurem või väiksem rühm tootjaid lähiajal sellise ühistu moodustab ja hiljem tootjarühmana tunnustamist taotleb, on ETKLi hinnangul suur.

Võib välja tuua veel ühe nišisektori, kus toimub ühistegevuse poole liikumine ja on oodata vähemalt väiksemate regionaalsete ühistute teket lähiajal. Mesinike mittetulunduslikke organisatsioone on Eestis mitmeid, kuid mee turustamises valitseb üsnagi sarnane olukord ülalpool kirjeldatud küüslauguturu olukorraga. Tootmine on väga killustatud, üksikute tootjate kogused on väga väikesed ja turustamine toimub pigem otsemüügi teel kui suurte jaekaubandusettevõtete kaudu, kus teevad oma sisseostu valdav osa lõpptarbijaist.

Senine ühine tegutsemine on toimunud pigem koolituste, kogemuste vahetamise, õppepäevadena ja klubilise tegevuse vormis, kuid ühistulise äriettevõtte loomise võimalust ja selle antavaid eeliseid on vähemasti põgusalt arutatud rohkem kui ühes mesinike mittetulundusühingus ja arutelud jätkuvad. ETKLil on kontakt näiteks Kesk-Eestis tegutseva Põltsamaa Mesinike Seltsiga, mis koondab selle piirkonna mesinikke ja vähemalt selles organisatsioonis kaalutakse ühistu moodustamist väga tõsiselt. Tegevused selles suunas jätkuvad uue aasta alguses ja on kokku lepitud, et ETKL aitab omalt poolt taustateabe ja koolitusega.

ETKL osales kogu 2013. aasta jooksul kõigi enda käsutuses olevate ressurssidega Eesti uue maaelu arengukava (aastateks 2014-2020) väljatöötamisel. Peamine tööorgan, mille Põllumajandusministeerium uue MAKi programmeerimiseks kokku kutsus, on MAKi juhtkomisjon, milles ETKLi esindab peadirektor Kaul Nurm, tema äraolekul (volitusega) osales istungitel nõunik Leho Verk. Eestimaa Talupidajate Keskliit on teinud tihedat koostööd paljude erinevate huvitatud osapooltega, et jõuda uue MAKi koostamisel tulemuseni, mis aitaks tagada Eesti maaelu jätkusuutliku arengu ja pikas perspektiivis parima tulemuse kogu Eesti ühiskonnale. ETKL koos partneritega on olnud kõige aktiivsemad diskussioonide käivitajad ja konstruktiivsete ettepanekute tegijad, kuid ka teatud suundumuste kritiseerijad, mis ETKLi hinnangul viivad maaelu vaesumisele ja tootmise edasisele kontsentreerumisele suurettevõttesse, mis võivad hiljem sattuda kolmandatest riikidest pärit omanike kätte ja halvendavad sellega Eesti toidujulgeolekut. Lisaks koostööle MAKi juhtkomisjoni raames on ETKL suures maaeluga seotud organisatsioonide koalitsioonis (Eesti Maaomavalitsuste Liit, EVEA, Kodukant, LEADER, Eesti Maaturism, Eesti Noortalunikud, Hoiu-Laenuühistute Liit, Maakarja Selts, Mahepõllumajanduse koostöökogu, Keskkonnaühenduste koda, Erametsaliit ja Lambakasvatavate Selts) teinud selgitustööd avalikkuses, selgitanud ja põhjendanud oma seisukohti parlamendierakondadele ja olnud asjalikuks partneriks meetmete kujundamisel Põllumajandusministeeriumile. Kahjuks ei ole kaugeltki kõigi selle laia koalitsiooni ettepanekutega arvestatud. Uus maaelu arengukava ei vasta ETKLi hinnangul praeguse eelnõu kujul kahjuks mitmes väga tähtsas punktis peretalude, väiketootjate ja teiste maaelu osapoolte huvidele.

Kõigis MAKi meetmete disainimisega tegelevates töörühmades osalesid ETKLi esindajad, kes nimetati ekspertidena vastavalt oma spetsiifilistele teadmiste ja oskustele. Ühistegevuse ja lühikeste tarneahelate edendamiseks seotud meetmete disainimiseks kokku kutsutud töörühmades osales ETKLi nõunik Leho Verk. Uus maaelu arengukava pöörab senisest veelgi enam tähelepanu väiketootjate ühistegevusele, koostööle otseturustuse ja lühikeste tarneahelate vallas. Jätkub veidi uuenenud tootjarühmade loomise ja arendamise meede, meetmes „Koostöö“ on loodud head võimalused väiketootjate ja –töötajate ühiste turustamisvõimaluste kaasrahastamiseks, investeeringumeetmetes on põllumajandustootjaid koondavatele ühistutele nähtud ette mitmeid eeliseid ja erisusi nagu kõrgem toetusmäär ja võimalus soetada toetuse abil ka liikuvtehnikat. ETKLi andis nende suundade arendamisele maaelu arengukavas oma panuse ja usub, et MAK 2014-2020 ühistegevuse ja lühikeste turuahelate soodustamiseks mõeldud osa aitab kaasa selle valdkonna arengule järgmise 7

aasta jooksul. Siiski peab ETKL oluliseks taotluste menetlemisel eelistada ühistuid, mille liikmete arv on suurim.

ETKL tegeleb aktiivselt väiketootjate turundusoskuste parandamise ja nende toodetale uute turustuskanalite otsimisega. Talupäevade raames toimus 27. Juulil 2013 Jänedal turunduskoolitus ja tagasiside analüüs otsemüügiga tegelevatele tootjatele. ETKL lõi oma liikmesorganisatsioonide kaudu tootjatele, kes oma toodangu otsemüügiga soovisid Talupäevadel osaleda, lisaks võimaluse hankida kohapeal tagasisidet oma toodete kohta, seda hiljem ühiselt ja koos ekspertidega analüüsida ja teha järeldusi tarbijaeelistustest, maitseharjumustest jms. Enim pälvisid tarbijate ja teiste osalejate poolt tunnustust maitsestatamata jogurti ja kohupiimatooted ning nn. "beebiköögiljad". Selgus ka näiteks, et munade puhul hindasid tarbijad pigem munarebu värvust ega teinud vahet munade maitseomadustel. Kartuli puhul eelistati üksmeelselt vähem jahuseid sorte.

Eestimaa Talupidajate Keskliit osaleb aktiivselt Olustvere Teenidus- ja Maamajanduskooli nõukogu töös ja aitab suunata põllumajanduse ja maaelu erialade õpilaste haridustee ja maailmavaate kujunemist. Olustvere TMK, mille ajalugu ulatub 125 aasta taha, on peamine kunagiste, praeguste ja tulevaste talupidajate koolitaja Eestis. On oluline tagada, et tulevased talupidajad saavad muude oskuste ja teadmiste seas ka ühistegevuse ja turunduse, sealhulgas otseturustuse ja lühikeste tarneahelate alased teadmised ja oskused. ETKLi poolne liige Olustvere TMK nõukogus käesoleval perioodil, ETKLi nõunik Leho Verk, viis 2013. aastal nõukogu liikmetega läbi turundusalase tegevuse analüüsi ja nõukogu tegi kooli juhtkonnale ettepanekuid sellealase tegevuse edasiseks korraldamiseks.

Põllumajanduse ja maaelu nõustamine on Eestis korraldatud läbi Põllu- ja maamajanduse nõuandeteenistuse ja nõustamisega tegelevad tunnustatud nõuandekeskuste juures tegutsevad konsulendi kutset omavad nõustajad. Käimas olevas konsulentide uue kutsestandardi töörühmas osaleb ka ETKL ja ühe prioriteedina on uute kutsestandardite ühistegevuse alase nõustamisega seotud osa valdavalt ETKLi ettepanekute alusel koostatud. Kutsestandardi koostamise töörühmas esindab ETKLi nõunik Leho Verk ning põllumajanduse ja toidutarneahela valdkondade kutsestandardite koostamist ja kutse andmist korraldavas Toiduainetööstuse ja Põllumajanduse Kutsenõukogus esindab Eestimaa Talupidajate Keskliitu peadirektor Kaul Nurm.

ÜRO on kuulutanud 2014. aasta rahvusvaheliseks peretalude aastaks eesmärgiga tagada talupidamise jätkusuutlikkus ja tugevdada peretaludel rajanevat põllumajanduse mudelit kui lahendust maailma ees seisvate toiduga varustatuse ja keskkonna säästliku kasutamisega seotud probleemide ainsat lahendust. Euroopa Komisjoni põllumajanduse- ja maaelu arengu peadirektoraadi korraldatud kõrgetasemelisel konverentsil, mis toimus peretalude aasta Euroopa Liidu poolse avaüritusena 29. novembril Brüsselis, rõhutati pea igas sõnavõtus ühistegevuse ja lühikeste tarneahelate tähtsust peretalude püsijäämise ja edu võtmena. Lisaks plenaaristungitele toimusid erinevad töötoad, millest üks oli pühendatud spetsiaalselt peretalude vahelisele koostööle ja organisatsioonimudelitele, mis aitavad tugevdada väiketootjate turupositsiooni. Plenaaristungitel rõhutati valitsuste rolli peretalude arenguks ja ühistuliseks ettevõtluseks sobivate tingimuste loomisel ning tootjate ja tarbijate lähendamisel.

ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsioon (FAO) rahvusvahelise peretalude aasta Euroopa regiooni avaüritusel Brüsselis osalesid ETKLi peadirektor Kaul Nurm ja nõunik Leho Verk.

ETKLi nõunik Leho Verk külastas 2013. aasta augustis Prantsumaad eesmärgiga osaleda rahvusvahelisel kohalike toodete laadal ja seminaril Kõrg-Provence'i maakonnas. Sealses piirkonnas on kohalik omavalitsusliit ja tootjaorganisatsioonid pühendanud suurt tähelepanu ja teinud suuri investeeringuid kohalike tootjate toodangu ühiseks turustamiseks läbi lühikeste tarneahelate. Rajatud on ka spetsiaalne kauplus, mis turustab vaid kohalike väiketootjate toodangut ja mille asukoht võimaldab Digne les Bains'i linna ja ümbritsevat orgu külastavatel turistidel seal peatuda ja teha kõik oma kohaliku päritolu kaupade ostud ühest kohast. Selle algatuse analoogiks Eestis võiks olla Tallinna sadama lähistel paiknev kauplus, mis turustaks vaid Eesti väiketootjate toodetud kaupu, mitte Venemaalt või Hiinast pärit pudukaupa. Lühikeste turuahelate teemalise seminari käigus toimusid töötoad interneti vahendusel toimuvast kohaliku toodangu müügist ja erinevatest võimalustest lühikeste tarneahelate toimimise parandamiseks. Lisaks toimusid väljasõidud kohalike tootjate juurde, mis muuhulgas tutvustasid kohaliku väiketootjate ühistegevust. Põllumajandustootmises annab piirkonnale näo lavendel ja lavendliõli tootmine, millega seminaril osalejatel oli võimalus tutvuda kohaliku tootjate ühistu juures. Lavendliõli destilleerimine toimub piirkonnas nii traditsioonilisel meetodil kui tänapäevasemat eritehnikat kasutades. Lisaks lavendlile destilleeritakse väiketootmises parfümeeria jms. tööstuse tarbeks sama tehnoloogiaga ka näiteks salvei ja mündi õlisid. Kümnekond aastat tagasi moderniseeritud destilleerimisseadmed koos gaasikatra ja spetsiaalhaagistega oluaks üksiku tootja jaoks liiga mahukas investeering, kuid võimaldab kohalikul ühistul, kuhu kuulub 21 tootjat, saavutada üksikute tootjatega võrreldes märksa kõrgemat tulusust. Prantsusmaal nähtu põhjal võib järeldada, et moodsat, efektiivset ja kasumlikku õlitootmist võimaldab vaid tootjate ühistegevus.

ETKL viis hilissügisel läbi traditsioonilise Eestimaa Talupidajate Kongressi, mis sel aastal toimus Tallinnas, hotellis Euroopa. Kuna talude ja väiketootjate olukord on raske ja maaelu väljavaated uue maaelu arengukava eelnõu valguses kesised, oli huvi kongressi vastu väga suur ja osalejate arv viimase 10 aasta suurim. Ühistegevusest kui väiketootjate tähtsaimast abinõust ja võimalusest oma turusituatsiooni parandamisel rääkisid oma ettekannetes nii põllumajandusminister Helir-Valdor Seeder kui Eestimaa Talupidajate Keskliidu juhatuse esimees Kalle Hamburg ning ühistegevusele pühendatud sõnavõtuga esines ETKLi nõunik Leho Verk. Alljärgnevalt Leho Verki kõne ETKLi kongressil, 27. novembril 2013:

Austatud talupidajad, daamid ja härrad

Tahaksin alustada ühest tõdemusest, milleni olen talupidajate ühistegevusele mõeldes viimasel ajal jõudnud. Eestis küll aastast aastasse räägitakse ühistegevusest, aga see on tihtipeale vestlus nii-öelda „omade vahel“. Me räägime ühistegevusest Maaülikooli, Põllumajandusministeeriumi või ETKLi eestvedamisel, korraldame konverentse ja seminare. Neid aga, kes uutesse loodavatesse ühistutesse kuuluma peaksid, sellistel üritustel paraku

kuigi tihti ei näe. Osalejad kipuvad olema ühed ja samad inimesed – juba tegutsevate ühistute ja erinevate kodanikuühenduste juhid, kõrgkoolide õppejõud, riigiametnikud.

Terve hulk inimesi, kes on teinud endale südameasjaks ühistegevuse edendamise ja teevad pingutusi, et see ettevõtlusvorm laiemalt leviks. Tunnustagem neid, kuid tunnustagem samas ühiselt, et vaatamata meie kõigi jõupingutustele on väiketootjate ühistegevus Eestis täna samavõrd närb kui kümmeaastat tagasi ega kannata välja ühtki võrdlust näiteks meie põhjanaanabritega. Sagedamini kuuluvad tootjad mõnda mittetulunduslikku organisatsiooni, mis esindab nende huve suhtes Eesti riigiga ja Euroopa Liidu tasandil, kuid oma äritegevus hoitakse naabrist kiivalt eemal ja uusi ühistuid eriti juurde ei looda või on need väga väikese liikmete arvuga.

Olen viimaste kuude jooksul olnud mingil moel seotud või kontaktis nii tegutsevate ühistutega, kes üritavad oma tegevust edasi arendada, kui vähemalt kolme-nelja tootjate grupiga, kellest võivad lähitulevikus ühistud saada. Alles eelmisel nädalal osalesin ühel koosolekul, kus arutati paari väga head ideed ühistegevuseks. Aga peab ütlema, et valdavalt on siiski tegemist suhteliselt väikeste ettevõtmistega ja suure liikmete arvuga ühistuid teame nimetada vaid üksikuid. Küllap oleme jõudnud või vähemasti jõudmas uude olukorda selles mõttes, et nooremad talupidajad ei tõmba enam võrdusmärki ühistegevuse ja kolhooside vahele, kuid järgmise faasini, kus ühistutesse kuulumine on väiksemate tootjate jaoks pigem norm kui erand, läheb veel aega.

Kindlasti mõistab ja teab enamik teist argumente, miks talupidajad peaksid koonduma ühistutesse, kuid selle võib tegelikult kokku võtta ühes lauses: sest see on parim võimalus vältida allesjäänud väiketootjate proletariseerimist. Me oleme kõige killustunud lüli toidutarneahelas, mille teised osapooled on kas suured või väga suured. Kui soovime kohtlemist mitte alama, vaid võrdväärse partnerina, peame suutma pakkuda suuri koguseid, ühtlaselt kõrget kvaliteeti, kindlat, kuid paindlikku tarnet ning logistilist ja administratiivset suutlikkust tasemel, mis pole üksiktootjaile reeglina jõukohane. Seda kutsutakse ka horisontaalseks integratsiooniks ehk „teeme sama asja, aga teeme seda ühiselt“. See annab mitmeid eeliseid, kuid lisaks sellele peame astuma ka järgmise sammu ja andma oma toodetele lisandväärtust töötlemise või pakendamise läbi, mida nimetatakse ka vertikaalseks integratsiooniks.

Logistikaga igapäevaselt tegelevad inimesed teavad, et kasum kas teenitakse või kaotatakse mõnes logistilise ahela etapis. Õigupoolest näeb seda ka iga põllumajandustootja, kui hakkab analüüsima oma toodetu tarbijani jõudmise teid ja kauba hinna muutusi selle teekonna jooksul. On selge, et mida kaugemale põllult või laudast püsib logistiline ahel tootjate endi kontrolli all, mida efektiivsemalt see ahel toimib, seda suurem osa lõpptarbija makstavast hinnast esmatootjani jõuab. Kas üksiku tootja mahud on küllaldased ja teadmised-oskused piisavad selleks, et võtta logistilisest ahelast maksimum? Olen kindel, et vastus on eitav. Üks aspekt veel: saab aina selgemaks, et tänases majandusruumis on lisaks koduturule vaja ka ekspordi. Selleks ei ole talupidajatest praktiliselt keegi üksinda suuteline, ühiseltki pole see lihtne ülesanne. Küllap on paljud kuulnud lugusid Eesti ettevõtete minekust Hiina turule, kus algatuseks soovitatav proovipartii on meie ettevõtete jaoks kogu aastane tootmismahut - mõni

neist lugudest on tõenäoliselt päriselt juhtunud. Globaalsetel turgudel kauplemiseks ei ole koopereerumisele alternatiivi, olgu talu kui suur tahes.

Täna kongressil räägime väga palju uuest maaelu arengukavast. Kui on üks valdkond või eesmärk, mille osas uus maaelu arengukava tõepoolest loob uusi ja paremaid võimalusi, siis on selleks just ühistegevus. Jätkub tootjarühmade loomise meede, mille tingimused on väiketootjate ühistutele senisest veelgi soodsamad. Koostöömeede aitab kaasa ühisturustamisele läbi lühikeste turuahelate. Peamises investeeringumeetmes on ühistute taotlustel mitmes sektoris hindamisel eelis ja toetusmääradki veidi kõrgemad, kui teistel taotlejatel. Ning eelpoolmainitud vertikaalsele integratsioonile kaasa aitamiseks on töötlemise ja turustamise meetmega loodud head eeldused, et ühistud, mis seni on tegelenud vaid oma liikmete toodetu turustamisega, võiksid laiendada tegevust töötlemisega. Kõigil üksikasjadel peatumiseks napib täna aega ning maaelu arengukavagi on esialgu vaid eelnõu, kuid kavandatud meetmed on kindlasti ühistegevust soodustavad ja väärtustavad. Küll aga tuleks täpsemaid tingimusi veelkord põhjalikult analüüsida ja vajadusel sõnastust muuta, et mõjule pääseksid kindlasti just suurema liikmete arvuga, mitte suurema müügikäibega ettevõtted ning et need ühistud, kes juba tegutsevad ja on teinud arvestatavaid investeeringuid, saaksid eeliseid nende ees, kes seda omavahenditest teinud ei ole ja loodavad vaid tulevastele toetustele.

Olles paar päeva tagasi kooskõlastusringile saadetud versiooniga kasvõi põgusalt kursis ei saa kahjuks anda teist hinnangut, kui et maaelu arengukava ei loo oma praegusel kujul häid eeldusi selleks, et investeeringutoetusi võiks saada suur hulk peretalusid. Vastupidi, võib-olla üsna kindel, et kasusaajate arv on järgmisel perioodil kordades väiksem, kui lõppeval. Paradoksaalsel moel loob see soodsa pinnase ühistegevuse arenguks, kuna ühistutele on taotlemisel sootuks paremad tingimused kui üksiktalunikele. Seda siiski vaid esmapilgul. Esiteks on meil piisavalt kogemusi toetusõiguste teesklemisest ja pole mingit põhjust arvata, et jäävad tekkimata ühistud, mis on seda vaid nime poolest.

Veelgi enam teeb mind aga murelikuks üks teine oht. Tahes tahtmata joonistub paralleel valdade sundliitmisega, mis on seni jäänud tegemata. Head eesmärgid, kuid meetodina tegelikult sobimatu. Olukord, kus ühistuks liitumine saab väiketootjate valdava enamuse jaoks ainsaks lootuseks avaliku raha tuge saada, on ohtlikult lähedal sundkollektiviseerimisele.

Paar lühikest mõtet või lihtsat soovitusi enne kui lõpetan, olgu kasvõi mõeldes neile noortele, kes osalevad ETKLi „Liidrite koolis“ ja täna siin kohal on. Need tunduvat kehtivat paljude väga erinevate ühistute puhul.

Esiteks, ühistu ei pea tingimata olema väga suure liikmete arvuga, kuid ta peab olema piisavalt elujõuline, et saaks palgata kellegi, kelle põhitöö on selle ühistu edendamine. Tootjatel, ühistu liikmetel, on põhitöök tootmine – ja nii peabki olema. Aga hästi kukuvad välja need ettevõtmised, millele me saame piisavalt keskenduda. Kellegi jaoks peab ühistu olema fookuses, mitte kõrvaltegevuseks. Pole välistatud, et see võib olla ka üks liikmetest, aga sel juhul peavad tema prioriteedid haruldaset hästi paigas olema ja teised liikmed peavad teostama kontrolli ühistu tegevuse üle põhjalikkusega, milleks igapäev ei jätku aega ega

oskusi.

Teiseks, ühistu kõigil liikmetel peab olema tahtmine pingutada ühiste eesmärkide nimel, passiivsete „kaasaslohisjatega“ kaugele ei jõua. Tõsi, igal organisatsioonil on oma liider või liidrid, kelle järgi teised juhitud, kuid see ei asenda iga liikme isiklikku panust ühistusse.

Kolmandaks, ühistu liikmed peavad jagama pikaajalist visiooni sellest, kuhu minnakse ja miks tehakse seda ühiselt. Iga ettevõtte elab läbi kergemaid ja raskemaid aegu ning hinnad turgudel kõiguvad. On oluline, et liikmed näeksid kriisiaegadel silme ees pikaajalisi eesmärke ega teeks rutakaid otsuseid.

Ja neljandaks - Eesti seadusandlus ei tee OÜ-l ja TÜ-l eriti vahet, mingeid selgeid seadusandlusest tulenevaid eeliseid ühistutel ei ole. Ka võimalikud toetused, millest eespool juttu oli, ei ole kuigi hea vundament pikaajaliseks ühiseks ettevõtluseks. Iga organisatsioon algab ühistest väärtustest ja selgelt sõnastatud visioonist. Seega peavad liikmed teadlikult tahtma just selle tegevusvormi valida, lähtuvalt tema sisulistest eelistest. Aga selliste teadlike valikute tegemiseks on vaja eelnevat teavet ja koolitust, milles ka ETKL soovi korral hea meelega abiks on.

Täna kuulamast!

Aruande koostas

Kaul
ETKLi peadirektor

Nurm